

Rešerše literatury

na téma

Filozofické základy vědeckého přístupu a jejich feministická kritika:

Pojetí vědy a zařazení vědy sociální

Zpracovala: **Barbora Hávová** (UČO: **385933**)

Věda, termín všemi užívaný a skloňovaný snad ve všech pádech a možných slovních druzích, jakým způsobem je ale možné vědu určit a rozpoznat od „nevědeckých“ disciplín? Co musí daný obor obsahovat, abychom jej mohli zařadit do vědeckého pole působnosti? Jak se pozná skutečná věda? A jaké postavení zde obsazuje sociologie? Podobné otázky si položil také známý český literát Miroslav Dismán ve své knize s názvem *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Tato práce se bude dále věnovat právě části tohoto díla a v návaznosti na zařazení a funkci sociologie se obrátí také na feministickou sociální teorii, jež se dotýká klasické sociologické teorie a je tedy tématu velmi blízká.

Odpověď na výše publikované otázky Dismán nenachází ve slovníkových definicích vědy, jako nejužitečnější pojetí vědy ovšem shledává přístup Thomase S. Kuhna, jenž prostřednictvím vědecké revoluce hovoří o vzniku paradigmatu jako o základním prvku vědy. Dismán skrze Kuhnovo pojetí nalézá cestu k odpovědi na otázku, jak poznat, zda daná disciplína je vědou či není. Toto poznání je složeno z konceptu paradigmatu, který přináší Thomas Kuhn a objasňuje tak, co je možné považovat za vědu. „Jen to, co odpovídá paradigmatu, je vědou. O tom, co je přijatelné paradigma, rozhoduje komunita vědců. Definice vědy tedy má sociální charakter: **věda je to, co za vědu považují vědci v daném oboru.**“ (Dismán 1993: 13; zvýraznění v originále) Dle paradigmatické koncepce tedy neexistuje objektivní pojetí vědy a každý vědní obor má vlastní podobu svého paradigmatu. „To znamená, že neexistuje univerzální definice vědy, jsou to jen definice přijímané v rámci určitého vědního oboru.“ (Dismán 1993: 14)

Vedle paradigmatu, které hraje v určování vědy významnou roli, přináší Kuhn další důležitý koncept, a tím je kategorie normální vědy. „Normální věda je (dle Kuhna – B.H.) vědní obor, ve kterém komunita vědců přijímá shodné *paradigma*.“ (Dismán 1993: 12; zvýraznění v originále) Taková věda úzce souvisí s paradigmatem, jelikož se v jeho rámci

angažuje a prohlubuje jej. Musíme však mít stále na paměti, že ne všechny vědní obory jsou normální vědou, není to tedy zákonnou podmínkou pro definování vědy. Paradigmální fáze dosahuje každý obor v jiném časovém období, proto tedy dle Kuhna „zůstává otevřenou otázkou, zda sociální vědy mají vůbec paradigma“ (Kuhn 1962 in Disman 1993: 14). Kuhn tvrdí, že sociologie není paradigmální vědou, v tomto ohledu se i jeho příznivec Miroslav Disman staví do rozpačité pozice, kdy určité znaky paradigmatu v sociální vědě nachází, veskrze však souhlasí s Kuhnem a potvrzuje neexistenci univerzálního paradigmatu sociologie.

Názor o nepřítomnosti univerzálního paradigmatu v sociologii však tuto vědu staví mimo dosah „věd normálních“, jak je definoval Thomas Kuhn. Normální vědy, často nazývané jako exaktní, se dle tohoto určení výrazně liší od společenských věd v několika bodech. Miroslav Disman za podstatný problém považuje pouhý pravděpodobnostní charakter závěrů, ke kterým se sociologie a jí podobné vědy dospívají, na rozdíl od spolehlivějších a navíc univerzálnějších výsledků věd exaktních. (Disman 1993: 15)

Různé názory vypovídají o příčinách odlišnosti společenských věd, Dismanem jsou však vesměs napadnutelné a zpochybnitelné. Například hypotéza o tom, že sociologie je příliš mladou vědou, a tak neměla čas vytvořit si vlastní paradigma. Disman však upozorňuje na skutečnost, že základy sociologické vědy můžeme nalézt již ve starověku a navíc i mladší vědy než je sociologie již mají své paradigma. Jiná stanoviska o obtížné analýze sociálních jevů se opírají o jejich proměnlivost a nestálost, i to je však Dismanem vyvráceno, stejně jako argument nalézající odlišnost sociálních věd v nemožnosti přímo pozorovat některé společenské fenomény. Jediná hypotéza, která i podle Dismana má pravdivostní charakter, se týká vzájemné propojenosti sociálních jevů. (Disman 1993: 16-17)

Faktorem řadícím společenskou vědu mimo vědy exaktní je širší oblast zkoumání a velké množství proměnných, není tak možné analyzovat systém jeho celistvosti a popis je tedy neúplný, což může vést ke zkreslení výsledků bádání. „... (V) sociálních vědách **prakticky nikdy nebudeme pracovat s úplně popsaným přirozeným systémem...** (ale vždy pouze – B. H.) **s redukovaným popisem reality**“ (Disman 1993: 25; zvýraznění v originále).

Sociologie, stejně jako ostatní společenské vědy, se v mnoha ohledech odlišuje od exaktních věd, jak bylo výše vysvětleno pomocí teorií Thomase Kuhna a Miroslava Dismana. Pojetí vědy a sociologie se ale také věnovaly feministické teorie, jež se zaměřily na svou oblast působnosti a upozornily na (pouze) mužskou perspektivu vědy a vědeckého zkoumání. Proti této skutečnosti se feministické teoretičky tvrdě postavily a kritizovaly tak klasickou

sociální teorii založenou právě na existenci paradigmat. Feministická sociální teorie poukazuje na vylučování žen ze společenského života a snaží se o jejich zapojení do všech sfér sociálního prostoru. (Adkins in Harrington 2006: 314-315) „(F)eministické teorie a výzkum byly zaměřeny na genderové odlišnosti a jejich vztah ke zbytku společenské struktury (překlad - B. H.).“ (Babbie 2010: 39)

Feministická sociální teorie zdůrazňuje nutnost nahlížet na sociální realitu i z ženské zkušenosti, nejen z té mužské, i to je důležitou součástí kritického nahlížení na sociologii. Problematika sociálně-vědního zkoumání bude asi nadále rozebíraným tématem a odlišnost společenské vědy od ostatních „normálních“ věd bude i nadále příčinou sváru mnoha vědeckých teorií. Jedno je však jisté, sociologie je vědou a její vědecké úsilí nachází své uplatnění.

Zdroje:

1. Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
2. Adkins, Lisa. 2006. „Feministická sociální teorie“. In Harrington, Austin a kol. *Moderní sociální teorie*. Praha: Portál.
3. Babbie, Earl. 2010. *The Practice of Social Research (12th ed.)*. Belmont: Wadsworth.